

BURSA'DA BİR DEKADAN: MEHMET RIFAT EFENDİ

Yrd. Doç. Dr. İbrahim İmran ÖZTAHTALI*

Yzb. Muammer HARDAL**

Yzb. Şamil ÇAN***

ÖZ: Ahmet Mithat Efendi'nin Edebiyat-ı Cedîde yazarlarını eleştiren "Dekadanlar" makalesiyle başlayan tartışmalar, Edebiyat-ı Cedîde dönemindeki edebî mecmualarda kendine genişçe yer bulmuştur. Bu tartışmalara, Bursa'da yayımlanan *Fevâ'id* gazetesinin sermuharriri Celal Paşazade Mehmet Rifat Efendi de katılmıştır. Edebiyat-ı Cedîde yazarlarıyla yakınlığı bilinen Mehmet Rifat Efendi, *Fevâ'id* gazetesinde yayımladığı "Biz Dekadanlar" adlı makalesiyle Ahmet Mithat Efendi'yi eleştirmiştir. Mehmet Rifat Efendi'nin dönemin edebî tartışmalarına Bursa'dan katılması onun İstanbul matbuatını yakından takip ettiğini göstermektedir. Dekadanlar tartışmasını İstanbul dışında devam ettirmesi ve dönemin edebî tartışmalarına Anadolu'dan katılması Mehmet Rifat Efendi'nin yazdığı makalenin önemini artırmıştır. Bu çalışmamızda, Mehmet Rifat Efendi'nin "Biz Dekadanlar" adlı makalesi incelenmiş ve Dekadanlar tartışmasının taşraya yansımaları bilim dünyasına sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Dekadan, Mehmet Rifat, Bursa, *Fevâ'id*, Edebiyat-ı Cedîde, Süleyman Nesip

A Decadent In Bursa: Mehmet Rifat Efendi

ABSTRACT: The discussions that were started by Ahmet Mithat Efendi's "Decadents" article, which criticised Edebiyat-ı Cedîde writers, found broad place in the literary journals of Edebiyat-ı Cedîde period. Celal Paşazade Mehmet Rifat Efendi, head writer of *Fevâ'id*, a local newspaper in Bursa, also took part in these discussions. Mehmet Rifat Efendi, known by his relationship to Edebiyat-ı Cedîde writers, criticised Ahmet Mithat Efendi in his article "We Decadents" in *Fevâ'id*

* Uludağ Üni. Güzel Sanatlar Fak. Sahne Sanatları Böl., iboz@uludag.edu.tr

** HKK Işıklar Askeri Lisesi Türk Dili ve Edebiyatı öğr. muammerhardal@hotmail.com.

*** HKK Işıklar Askeri Lisesi Türk Dili ve Edebiyatı öğr. samilcan64@hotmail.com.

newspaper. Mehmet Rifat Efendi's taking part in the literary discussions from Bursa indicates that he was watching the current events in Turkish literature closely. That he continued "decadents discussion" beyond İstanbul and that he participated into literary discussions from Anatolia made Mehmet Rifat Efendi's article much more important. In this study, the article of Mehmet Rifat Efendi "We Decadents" has been reviewed and the reflection of 'Decadents' debate to the countryside is presented to the scientific world.

Key Words: Decadent, Mehmet Rifat, Bursa, *Fevâ'id*, Edebiyat-ı Cedîde, Süleyman Nesip

GİRİŞ

19. asır, Türk edebiyatının yönünü Batı'ya döndüğü bir dönem olmuştur. Edebiyatımızın bu evresinde yeni türler ve akımlar edebiyatımıza girmiştir. Ancak bu yeniliklerin kabul edilmesi kolay olmamıştır. Yenilik taraftarlarının karşısında onları eleştiren bir kesim vardır. Tanzimat'la başlayan yenileşme çabaları, bu dönem yazarlarının gruplaşmasına sebep olmuştur. Dönemin önemli yazarlarından Rezaizade Mahmut Ekrem Mekteb-i Mülkiye ve Galatasaray Sultanîsi'nde öğretmenliğe devam etmesinin yanında yenilikçi gençlere de yol gösterir. Rezaizade, *Servet-i Fünûn* dergisinin başına Tefik Fikret'i getirerek Edebiyat-ı Cedîde dönemini hazırlar, Tanzimat ve Batı edebiyatı değerlerinin yayılmasına çalışır. *Servet-i Fünûn* dergisi, Rezaizade Mahmut Ekrem'in önderliği altında Tefik Fikret, Halit Ziya, Cenap Şahabettin, Hüseyin Cahit, Ahmet Hikmet, Mehmet Rauf, Süleyman Nazif, Süleyman Nesip, Hüseyin Suat, Hüseyin Siret, Ali Ekrem, Celal Sahir, Faik Ali gibi gençlerin açtığı 1896'dan 1901'e kadar süren edebiyat çığırımızdır. (Karaalioglu 1982: 513) Bu sanatçıların eserleri, dönemin gelenekçi yazarları tarafından eleştirilerin hedefi olmuştur.

Edebiyat-ı Cedîde sanatçıları dönemlerinde şiddetli hücumlara maruz kalmışlardır. Edebiyat-ı Cedîdecilere en ağır hücumu Ahmet Midhat Efendi yapmıştır. Ahmet Midhat, Edebiyat-ı Cedîde sanatçılarının konuşma dilinden uzaklaşmalarına kızarak *Sabah* gazetesinde meşhur "Dekadanlar"¹ makalesini yayımlamıştır. Makalenin yayım tarihinden on yıl önce Fransa'da sembolistlere takılmış olan "Dekadan" adını Edebiyat-ı Cedîdecilere takan yazar, onların şiirlerindeki anlaşılmaazlığı eleştiriyordu (Akyüz 1995: 90). Ahmet Mithat Efendi'nin bu makalede kullandığı "dekadan" sözcüğü, o günden itibaren Edebiyat-ı Cedîde sanatçılarını eleştirmek için kullanılan bir sözcük olur. Bu eleştirilere Edebiyat-ı Cedîde

¹ Ahmet Mithat, "Dekadanlar", *Sabah*, nr. 2680, 22 Mart 1897, s. 2-3

sanatçıları önce önem vermezler. Bu nedenden cevap verme ihtiyacı duymazlar. Sessiz kalmanın yenilgiyi kabul etmek anlamına geleceğini düşünerek belli bir zaman sonra kendilerini savunmaya başlarlar. Cenap Şahabettin ve Hüseyin Cahit, Dekadizm'den ne anladıklarını açıkladıktan sonra kendilerine yönelik eleştirileri ve dekadanlılık yakıştırmalarını uygun görmediklerini belirtirler (Aydoğan 1996:102).

Süleyman Nesip'in Tartışmaya Katılmasında Mehmet Rıfat'ın Rolü

Dekadanlar tartışmasına katılan Edebiyat-ı Cedîde sanatçılarından birisi de Süleyman Nesip'tir.² “Süleyman Nesip'in edebî eserlerinin fazla olmaması ve kitaplaşmaması dolayısıyla olacak ki onun “Dekadanlılık” tartışmalarıyla ilgili önemli olan görüşleri fazla hatırlanmamıştır. Süleyman Nesip, Bursa gazetesine yazdığı bir mektupla³ “Dekadanlılık” tartışmasına katılmıştır.” (Enginün 2009: 566) Süleyman Nesip'in yazısında “Ahmet Mithat Efendi'nin “Dekadanlar” isimli makalesine verilen cevabı içeren düşünceler işlenmiştir. Ahmet Mithat Efendi'nin edebî ürünleri herkesin anlayabilmesi düşüncesine karşılık, Süleyman Nesip sanatın sanat için yapıldığını savunur.” (Durukoğlu 1999: 55)

“Dekadanlar” adlı makaleyi; Ahmet Mithat Efendi'nin Edebiyat-ı Cedîde sanatçıları suçlamalarına cevap vermek amacıyla ve Bursa'da yayımlanan *Fevâ'id*⁴ gazetesinin sermuharriri Celal Paşazade Mehmet Rıfat Efendi'nin⁵ isteğiyle Süleyman Nesip yazmıştır.

² Asıl adı Mehmet Sami olan ve şiirlerinde Süleyman Nesip imzasını kullanan şair, Şıpka kahramanı Süleyman Paşa'nın oğludur. İlk kalem tecrübelerinin *Servet-i Fünun* dergisinde yapan Süleyman Nesip'in 1893'te Bursa Maarif Müdürlüğü göreviyle başlayan eğitimcilik yönü, Maarif Nezareti Telif ve Tercüme Heyeti azası olarak öldüğü 1917 yılına kadar sürmüştür. (Aktaş 1996: 121)

³ Süleyman Nesip, “Dekadanlar”, *Bursa*, 24 Mart 1313/5 Nisan 1897. Süleyman Paşazade Sami Bey, s.161-171.

⁴ *Fevâ'id*'e ait birkaç ciltlik bir koleksiyon Bursa Yazma ve Eski Basma Eserler Kütüphanesi'nde numara: 4571'de ve İstanbul Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Hakkı Tarık Us Koleksiyonu 0580, 0234 numaralarda kayıtlıdır.

⁵ Mehmet Rıfat Efendi, Celal Paşazâde olarak bilinmektedir. İsmail Safâ, *Servet-i Fünun* (N.363, s. 387.) dergisinde yayınladığı “Bürüdetname” adlı şiirini Mehmet Rıfat Efendi'ye hediye eder ve şiirin sonuna “Bursa'da *Fevâ'id* risalesi sermuharriri Celal Paşazade Rıfat Bey'e” notunu düşer. Mehmet Rıfat Efendi'nin *Maarif* dergisinde (Sene 3, C.6, N.148, s. 211.) yayımlanan şiirinin başında “Doktor saadetli Celal Paşa Hazretlerinin neci-i necipleri Mehmet Rıfat Bey Efendi biraderimizindir.” notu düşülmüştür.

Mehmet Rıfat Efendi, “*Birâder-i muhteremim Süleyman Nesip Beyefendi’ye*” notunu düşerek yazdığı “Biz Dekadanlar”⁶ adlı makalesinde bu durumu şöyle ifade etmiştir:

“Sabah gazetesinin bundan bir kaç hafta mukaddem intişar eden nüsha-i fevkaladesinde utufetlü Ahmet Mithat Efendi Hazretleri’nin Dekadanlar unvanlı bir makalesini okumuştum. O makale beni epeyce düşündürdü. Çünkü Mithat Efendi’nin, çünkü pek doğru söylemekle meşhûr, büyük bir muharririmizin mahsûl-i fikri idi. Evet, böyle ehemmiyetli bir meseleye dair yazılan o makaleyi bir kaç defa mütalaa ettim. Aradığım hakîkate tesadüf edemeyince bu hali kem-bezaalığıma atf ile makale-i mezkûre hakkındaki fikrinizi sormuş ve bu babdaki mütalaaanızın Bursa idarehanesinden yine o fikr-i hamiyetle neşr edilecek olan nüsha-i mahsûsaya makale şeklinde ihda buyrulmasını niyaz eylemiştim. Ricamı kabul ederek münderecatı mahz-ı hakikat olmak üzere bir makaleyi de değersizliğime bakmayarak nam-ı acizâneme hediye etmek gibi bir ulüvv-i cenab gösterdiniz. Teşekkür ederim.”

Süleyman Nesip’in Bursa gazetesinde yayımlanan “Dekadanlar” makalesini Ahmet Mithat Efendi, *Tercüman-ı Hakikat*⁷ gazetesinde yayımlamıştır. Ahmet Mithat Efendi bu makaleyi *Tercüman-ı Hakikat*’te yayımlarken şu notu düşmüştür:

“Hudâvendigâr vilâyet-i celîlesi merkezinde Bursa sernamesiyle tab’ ve neşrolunan gayr-i resmî gazetede ‘Süleyman Nesip’ imzasıyla zikrolunan ‘Dekadanlar’ makalesine mukabelede bulunulmuştur. Bu yolda teati edilen efkâr ve mütalâattan maksad-ı esasî ve hakikî öyle malûmat-füruşluk tasdî-i enam olmayıp belki terakkiyat-ı lisaniyeye hizmet edenlerce veyahut o yoldaki hidemata kendilerini muhtaç görenlerce bir faide husulü ümidinden ibarettir. Bu ise makale-i acizîye edilen mukabelenin dahi nezd-i kariîn-i Osmaniyede görülmesiyle tekemmül edebilecek bir şeydir. Bursa gazetesinin daire-i intişarı bittabi Sabah gazetesi kadar vasi olamayacağından makale-i cevabiyenin dahi tevsi-i intişarı niyet-i hakikisiyle ber-vech-i âfî aynen *Tercüman-ı Hakikat*’imize nakli tensip edilmiştir.” (Gökçek 2009: 32)

⁶ “Biz Dekadanlar” adlı makale, *Fevâ'id*’in üç farklı nüshasında tefrika edilmiştir. (*Fevâ'id*, 4. sene, 12. nüsha, s. 186. *Fevâ'id*, 4. sene, 13. nüsha, s. 196. *Fevâ'id*, 4. sene, 14. nüsha, s. 213.)

⁷ “Dekadanlar”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr.5740-5742, 11 Nisan 1313-13 Nisan 1313.

“Biz Dekadanlar” Makalesi

Süleyman Nesip'e makale yazması için ricada bulunan Mehmet Rıfat Efendi, İstanbul'daki edebî gelişmelere kayıtsız kalmadığını göstermiş; kendisi de “Biz Dekadanlar” adıyla *Fevaid* gazetesinde bir makale yazmıştır. Bu makalenin İstanbul dışından yazılması onun önemini artırmaktadır. Mehmet Rıfat Efendi ve Süleyman Nesip'in makalesi ile birlikte “Dekadanlar” tartışması taşradaki okuyuculara ulaştırılmıştır. Mehmet Rıfat Efendi, “Biz Dekadanlar” adlı makalesine kafiye meselesine değinerek başlar. “*Hasan Asaf'ın Burhan-ı Kudret*” adlı şiirinin *Malûmat*'ta yayımlanmasından sonra şiirde geçen “muktebes” ve “abes” kafiyeleleri, eski edebiyattaki kafiye için olduğu ileri sürülerek kusurlu bulunmuştur. *Eski edebiyatın önemli kurallarında olan bu kafiye anlayışı, edebiyat tarihimizde “abes-muktebes” tartışması denilen bir tartışmayı başlatmıştır.*” (Enginün 2009: 813) Mehmet Rıfat Efendi makalesinde bu tartışmaya yer verir ve kafiye ile ilgili görüşlerini ifade eder:

“Kafiye hepimizin bildiği gibi, bir beyti teşkil eden efail ve tefailden mütehasıl ahenk-i mükemmel ve mütemmî veya daha doğrusu birçok fikirleri birbirine bağlamak için icad edilmiş bir nev rabtiyeden ibarettir. Fakat bu rabtiyeyi istimal için o kadar muğlâk o kadar muakkad kaideler icad olunmuş ki ahenk-i hissimiz o kaidelere tabike bağlanınca tabi'iliğinden çıkıyor. Zayıf, lertzide bir şekil alıyor. Hülasa bir perişaniye uğrayarak mahvoluyor. Evet, vezin, kafiye tabir olunan bu iki despotik kaide tahvile uğramadıkça hayatımıza tercüman olmak mümkün değildir. Bunu olanca kuvvetle tasdik ediyorum.”

Kafiye ile ilgili düşüncelerini dönemin tartışmalarından olan “kafiye göz için mi, kulak için mi?”ye değinerek bitirir:

“Bizi en ziyade müteessir eden mademki ahenk-i tabiidir onu taklit etmeye, duyduğumuz, gördüğümüz gibi yazmaya mecburuz. İlmü'l-kavafi denilen mecmua-i garaibe bakacak olursak hissimizi hiçbir vakit tarif edemeyiz. Bizi irşad edecek bedayi'-i tabi'iyedir. İşte kardeşim kafiye'nin şiirimizde lüzumuna bu veçhile kaniyim. “Kafiye'nin lütfü sem'a aittir.” nazariyesi her zemin ve zamanda düstur-ı hakîkattir.”

Mehmet Rıfat Efendi, kafiye meselesine ait fikirlerini beyan ettikten sonra “*şimdi gelelim ruh-ı meseleye*” diyerek makalesinin asıl konusu olan “Dekadanlar” tartışması ile mevzuları işlemeye başlar. Neden Süleyman Nesip'e makale yazması konusunda ricada bulunduğunu açıklar:

“Midhat Efendi Hazretleri’nin ‘Dekadanlar’ına cevap yazmanızı rica ettiğimden dolayı cidden müteessifim. Onu size yazdırmaktaki maksadım zat-ı âliniz gibi edebiyat-ı Osmaniye ve garbiyeyi epeyce tetkik etmiş bir zatın Mithat Efendi’ye karşı beyan-ı mütalaa eylemesi ve üdeba-yı sairemizden birinin de o mütalaa hakkında fakat tafsilen müdakkıkane bir cevap vermesiyle pek mühim olan şu meselenin hal ve fasl edilmesi fikr-i hamiyetkârânesine mebni idi.”

Mehmet Rıfat Efendi, daha sonra Ahmet Mithat Efendi’nin Süleyman Nesip’in “Dekadanlar” makalesine cevap vermek amacıyla yazdığı “Dekadanlar Makale-i Mahsûsasına Cevap”⁸ adlı yazısındaki görüşlerini eleştirir.

“Eyvela şunu arz edeyim ki biz kendilerinden senbolizm, dekadanimizm pozitivism ve daha bilmem ne gibi mesleklerin tarihçesini istemiyorduk. O meslekleri biz de kendileri kadar biliyoruz. Farz-ı muhal olarak bilmemiş olsak meslek-i mezkûre hakkında Fransızca yazılmış birçok eser vardır. Onlara müracaatla müşkülümüzü halledebiliriz. Bu hususta kendilerine ihtiyacımız yoktur. Elbette dikkat etmişsinizdir, Efendi Hazretleri makalenizi kendi gazetelerine nakl eyledikleri sırada bâlâsına “kastım malumat-fürüşluk değil bu makaleyi yazışım ıslah-ı lisan ile uğraşanlara bir zemin hazırlamaktı.” diyorlar ki bu kavillerini de pek muğlak buluyorum. Bir heyet-i ictimaiyenin lisanını tashihe kalkışmak o kadar kolay olamaz zannındayım. Hikâyecilik değil bir lisan ıslahından bahs olunuyor. Düşünülsün! Kabil-i inkâr olmayan hakayıkandır ki ulûm ve fûnûnun terakkisi, tekâmülü tenkit sayesinde. Evet, bizde manası henüz müphem olan tenkit ile terakki eyler. Fakat bu gibi mesâil-i mühimme ve mu‘zile hakkında yürütülecek tenkitler hatta böyleleri kendilerini öyle bir vazife ile mükellef zannetseler bile, Dekadanlar meselesinde olduğu gibi, garabetten garabete düşmekten kurtulamazlar.”

Mehmet Rıfat Efendi, Ahmet Mithat Efendi’ye yönelik eleştirilerinin ardından, lisanımızın ıslahı için söz sahibi olarak düşündüğü dört kişiden bahseder. Bu kişileri; Recaizade Mahmut Ekrem, Abdülhak Hamit, Said Bey ve Zihni Bey olarak belirtir. Bu kişilerin eserleri incelenecek olursa lisanın ıslahından bahsetmelerinin yadırganmayacağını söyler. Bu yazarların eserlerinde; “Mithat Efendi Hazretleri’nin Henüz On Yedi Yaşında, Hayret, Fellah, Mellah namlarıyla yazıp Kırk Ambar’ın bir gözüne

⁸ “Dekadanlar Makale-i Mahsûsasına Cevap”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr.5743,14 Nisan 1313.

atıverdikleri âsârda görülen gecenin nısfü'l-leyli, göz-hâne, kat ender kat, gün-be-gün, enva-ı türlü, Avrupaîye, Dekadanîye ve ila ahirihî gibi küçük küçük çocuklarımızın yapmaktan çekindikleri galatat görülmez.” diyerek görüşünü savunur. Ahmet Mithat Efendi'nin Süleyman Nesip'in “Dekadanlar” makalesine cevap vermek amacıyla yazdığı makalesinde dilbilgisi hataları olduğunu söyler ve onun yaptığının da dekadanlılık olduğunu ifade eder:

“Efendi Hazretlerinin her eserinde hatta cevap ale-l-cevap olmak üzere yazdıkları makaledeki sarf ve nahv hataları dekadanzizm, fakat garip bir dekadanzizm değil de nedir? Bunlar Hali Ziya Beyefendi'nin o harika-i fitratın Mai ve Siyah unvanı ile meydan-ı edebî tezyin buyurdıkları eserde Tevfik Fikret, Ali Nadir, Cenap Şahabettin Beyefendiler Hazerâtı'nın eserlerinde görülen dekadanzime makis olabilir mi?”

Mehmet Rıfat Efendi, Ahmet Mithat Efendi'nin “Dekadanlar Makale-i Mahsusasına Cevap” makalesindeki fikirlerini eleştirmeye devam eder. Ahmet Mithat'ın, “*Goncourtlar Fransa edebiyatına pek büyük hizmetler etmiş iki birader, fakat dekadanzime değildir.*” sözlerini eleştirir.

“Efendi Hazretleri makalenizin Edmont Goncourt ile Jules de Goncourt'a ait kısmı hakkında “Goncourtlar Fransa edebiyatına pek büyük hizmetler etmiş iki birader, fakat dekadanzime değildir.” mealli bir mütalaa serd ediyorlar ki, bu fikirleri de sairleri kadar geç-binânedir. Böyle bir tarize hedef olmak için Goncourtları dekadanzime olarak göstermeniz lazım gelirdi. Hâlbuki siz öyle demiyorsunuz. Mithat Efendi Hazretleri'nin dahi takdir buyurdıkları veçhile lisan içinde bir lisana ihtiyaçtan bahsetmek daha doğrusu “Lisan-ı edeb başka lisan-ı avam başkadır.” demek istediğiniz sırada o iki âli hilkat biraderi misal olarak zikrediyorsunuz. Bu tarzleri okudukça hayretten hayrete düştüm.”

Ahmet Mithat Efendi, Edebiyat-ı Cedîde sanatçıları dillerinin anlaşılmasından dolayı eleştirmiştir. Mehmet Rıfat Efendi bu eleştirilere cevap vermiş, Edebiyat-ı Cedîde sanatçıları savunmuştur.

“Lisan içinde bir lisana ihtiyacımız der-kârdır. Evet, lisan-ı edeb başka lisan-ı avam başkadır. Fakat bazı hissiyat-ı ulviye vardır ki onların tarifî lisan-ı avam şöyle dursun, hatta lisan-ı edebimizle bile mümkün olamıyor. Nâzım, muharrir bunun fevkinde bir lisan aramaya mecbur oluyor.”

Mehmet Rıfat Efendi ve Süleyman Nesip makalelerinde iki sanatçıya özel bir yer ayırırlar. Tevfik Fikret ve Cenap Şahabettin iki yazar ta-

rafından övgü dolu ifadelerle takdir edilir. Süleyman Nesip, “Dekadalar” makalesinde her şair ve yazarın herkes tarafından anlaşılmasının zorunlu olmadığı görüşünü Türk edebiyatından bazı örneklerle ifade eder. Cenap Şahabettin ve Tevfik Fikret hakkında ise “*edebiyatımızı ellerinden geldiği kadar ıslaha çalışan, bütün hüsnüniyetleriyle yalnız bunun için çalışan iki genç*” diye bahseder. Cenap Şahabettin’in dil konusunda aşırılık yaptığını kabul etmekle birlikte onun aşırılıklarının hoş görülmesi gerektiğini savunur:

“İnkâr etmem ki bazıları lüzumundan ziyade garabet iltizam ediyorlar. Bu hususta en ileri giden Cenap Şahabettin Bey’dir. Fakat bu belki eser-i itilaftır. Yahut daha doğrusu tarz-ı tahrirde bir teceddüd-i mahsus göstermek, başkalarına benzememek için ihtiyar olunmuş bir meslektir. Bu kadar garabetlerin faydasızlığını lüzumsuzluğunu elbette gitgide kendileri de anlayarak üslûb-ı ifadelerini tadil edeceklerdir. Lakin insaf edelim: Cenap Bey’in gerek nazmen gerek nesren husule getirdiği âsâr-ı teceddüt garabetlerinden sarf-ı nazarla, bazı ne kadar hoş fikirleri ne kadar hoş zeminleri muhtevidir!.. Mesela nesirde “Sahil Hülyaları”, “Hac Yolunda” unvanlı mektupları, şiirde “Çeşm-i Yar”, “Bela-yı Herem”, “Sürud-ı Sehhar” gibi manzumeleri o bütün hâvî oldukları yeniliklerle, ne kadar güzel, ne kadar ruh-istinastır.” (Gökçek 2009: 34)

Süleyman Nesip’in Cenap Şahabettin ve Tevfik Fikret sevgisi Mehmet Rıfat Efendi’de de kendini gösterir. Mehmet Rıfat Efendi, bu şairlerinin eserlerine hayranlık duyduğunu ifade eder. Süleyman Nesip’e hitaben bu duygularını açığa vurur:

“Belki hatırıızdadır bir akşam Tevfik Fikret ve Cenap Şahabettin Beyefendiler hazerâtının âsârından olmak üzere “Ukde-i Hayat”, “Riyah-ı Leyal” namlarıyla iki manzume-i garra okumuştuk. Ah! Onlar ne idi? Bize neler ilham etti! Vicdanımızda neler hissettik? Ya o “Riyah-ı Leyal”? Bütün mehasin-i kâinatı överek birçok bahar-ı hayatın siyah siyah, sarı sarı saçlarını okşayarak bir vadi-i meçhule doğru uçup giden o rayiha-ı muattarın ahenk-i dil-pezirini fonograflar kadar noksansız bir kudretle nakleden o manzume bizi nasıl düşündürdü. Adeta gaşy-ı mutlak haline geldik, değil mi kardeşçim?”

Mehmet Rıfat Efendi, bu duyguları ifade ettikten sonra bu eserleri kendi fikirlerine mesnet kabul etmiştir. Bu eserler üzerinden sanatlı dilin önemine ve Edebiyat-ı Cedidecilerin dillerinin insanın hislerine temas etmesine değinmiştir. Neden bu şairlerin halkın dilinden uzaklaştığını an-

latmıştır. Kendilerine “Dekadan” dedirtecek kadar ağır dil kullanmalarının sebebinin belirttiştir.

“Her zevk-i selim sahibiyle beraber bizi de vayedar-ı ulviyyat eyleyen o iki eser-i bâlâ-ter dekadan değil mi idi? Taharri-i hakikatte hilkat-i kalpleri ile hassas kıble-nümalar kadar meyyal-i lerziş olan bu iki genç faziletli, meziyetli üstat o iki manzumeyi yazmaya koyulduğu zaman hiç şüphe etmem ki evvelce, lisan-ı avam sonra da lisan-ı edebe müracaat etmiş. Fakat kalplerini sıkı sıkı koparmaya çalışan hissi, bu iki üslup ile ifade edemeyeceklerini anlayarak dekadanizme müracaat için bir lüzum-i şedit hissetmişler. Gönüllerini halka bu veçhile açmışlardır.”

Ahmet Mithat Efendi'ye ve Edebiyat-ı Cedîde sanatçılarını beğenmeyenleri bu şairlerin eserleri üzerinden eleştirmiştir.

“Bu zatların yazdığını Kırk Ambar müdürünün Dekadan namıyla tehzîl etmek istediği manzumeleri biraz evvel söylediğim veçhile zevk-i selim sahiplerinin umumu anladı, tebcil etti. Övdü, başına koydu. Bu sırada zevk -i selimden mahrum mürde tab, köhne-fürüş bir kaç kişinin “anlaşlamıyor” demesi sırf kendi noksanlarını ilandan ibaret kalmaz mı?”

Mehmet Rıfat Efendi, “lisan içinde bir lisana ihtiyacımızı ispata delil olmak üzere” Abdülhak Hamit Tarhan'ın “Makber” adlı şiirini örnek verir. Şiirden bazı bölümleri gösterdikten sonra bu şiiri kendi fikirlerini ispat amacıyla kullanır. Edebiyat-ı Cedîdecilere dillerinin ağır olmasından dolayı yüklenenlere sorularını yöneltir:

“Şimdi düşünülün, ulvi bir vicdanın saf bir fikrin mahsulü olan şu manzume ki sırf mütefennin, dakika-şinas, hikmet ve edeb sahibi bir fırka-ı beşeriye için yazılmıştır. Mümkün olup da kemal-il-ilhah ile tavsiye edile gelen lisan-ı avama naklolunsa, tabaka-ı avamı teşkil eden eşhas bundan ne anlar? Kemal-i hayretle durup dinlemekten başka ne yapar?”

Halk diliyle yazılmış olan şiirler de Mehmet Rıfat Efendi'nin eleştirilerinden nasibini alır:

*“Onlara lisan-ı avam ile:
Akşam olur güneş geçer ovadan
Gül dalında bülbül öter yuvadan
gibi amiyane şeyler söylemeli ki anlasınlar, lezzet bulsunlar.”*

diyerek kendilerini eleştirenlere sanatlı ve ağır dillerini överek karşılık verir. Verdiği bütün örneklerden sonra konuyu toparlayan Mehmet Rıfat Efendi halk dili ile edebî dil arasındaki farkı: *“İşte şu sözlerden anlaşılacağı veçhile lisan-ı edeb ile lisan-ı avam beyninde hayli fark vardır. Yani lisan-ı edeb ile yazılacak şeyler başka, lisan-ı avam ile ifade olunabilecek şeyler de başkadır.”* sözleriyle ifade eder.

Mehmet Rıfat Efendi, Ahmet Mithat'ın *“Her Fransız Hugo'yu her Alman Goethe'yi her İngiliz Shakespeare'i anlar.”* sözlerine katılmadığını belirtir. Bu ifadeleri, Ahmet Mithat Efendi'nin tasdikine rağmen tezip ettiğini ifade eder. Herkesin edebiyatçıları anlamasının idrake sığmayacağını belirten Mehmet Rıfat Efendi, düşüncelerini şöyle dile getirir:

“Fransızların Hugo'yu Almanların Goethe'yi İngilizlerin Shakespeare'i anlamaları yani gavamız-ı hissiyelerine iştirak etmesi nasıl mümkün olabilir? Her Fransız, her Alman, her İngiliz diye garsonlara arabacılara kadar teşmil edilen mana-şinaslık iddiası her havsala-ı idrake sığar şeylerden değildir. Bu iddiayı tasdik etmek yani her garsonu, her arabacıyı Hugoların seviye-i kemaline is'ad eylemek kadar keç-binlik göstermek akıllara hayret verecek şeylerdendir. İsimleri ziver-i hafıza-ı enam olan o dâhilerin eserleri öyle kolayca anlaşılır şeylerden olaydı her Fransız'ın, her Alman'ın, her İngiliz'in Hugo, Goethe, Shakespeare olması lazımdır. Hâlbuki bunlar asırlarında yegâne olarak zuhur etmiş dühattandır.”

Mehmet Rıfat Efendi, Herkesin bu sanatçıların eserini anlayamayacağını savunmasını *“Bir eseri anlamak ki takdir etmek demektir. Bu da ancak o eser tarih, ahlak, felsefe gibi büyük büyük nokta-i nazarlardan muhakeme etmekle taayün eyler.”* sözleriyle ifade eder. Bu sanatçıların eserlerini anlamamanın onların hissettiği şeyleri hissetmeye ve iyi bir tahsil görmeye bağlı olduğunu belirtir.

Mehmet Rıfat Efendi, makalesini bitirmeden önce bir konuya daha değinmek istediğini söyler. Ahmet Mithat Efendi'nin Süleyman Nesip'e hitaben söylediği *“Süleyman Nesip Beyefendi oğlumuz galiba pek genç bulunmalıdır. On beş sene evvelki mebahis esnasında pek çocuk bulunmalıdır.”* sözlerine cevap verir. O dönemde kendisinin de çok genç olduğunu; ama meselenin harfiyen hatırında olduğunu belirtir. *“Bir şeyin hakikatine varmak için ihtiyar olmak lazım geleydi bugün ruy-ı arzda bulunan ihtiyarların umumen doğru söylemesi iktiza ederdi.”* diyerek Ahmet Mithat Efendi'nin sözlerine karşılık verir. Makalesine *“Biz bilahare bir nedamet-i vicdanîye duçar olmamak için daima doğru düşünmeğe hakikat yazmaya çalışalım. Baki-i arz-ı uhuvvetle ellerinizi öperim. Kardeş-*

niz.” ifadesiyle son veren Mehmet Rıfat, Süleyman Nesip'e olan sevgi ve saygısını da gösterir.

SONUÇ

Mehmet Rıfat'ın “Biz Dekadanlar” makalesi, Dekadanlar tartışmasının Anadolu'ya yayılmasına bir örnek olarak değerlendirilmelidir. O dönemde birçok konuda İstanbul'un gölgesinde kaldığı söylenen Bursa, Mehmet Rıfat gibiler sayesinde İstanbul'u yakın takibe almıştır. Mehmet Rıfat İstanbul'daki gelişmeleri yakından takip ederek *Fevâ'id* gazetesi vesilesiyle fikirlerini okuyucularına iletmiştir. Murat Emrî Efendi'nin kendisini *Fevâ'id* gazetesinin başmuharrirliğine getirmesinden sonra gazetenin çehresi hem fizikî hem de içerik olarak değişmiştir. Mehmet Rıfat yönetiminde neşredilen ilk nüshada yazar bu değişikliği açıkça ifade ederek Edebiyat-ı Cedîde taraftarı olduğunu ilan eder.

Bursa'da yenilikçilerin temsilcisi olarak çalışmalarına devam eden Mehmet Rıfat, Edebiyat-ı Cedîde sanatçılarının eserlerine gazetede sıkça yer vermiştir. “Biz Dekadanlar” makalesi onun Edebiyat-ı Cedîde sanatçılara ne kadar bağlı olduğunu göstermeye tek başına yeterli bir örnektir.

Mehmet Rıfat Efendi, başta Tevfik Fikret olmak üzere Edebiyat-ı Cedîde sanatçılarıyla da sık sık mektuplaşır. Bunlardan bazılarında *Fevâ'id*'de bahseder. Bu bağ, Mehmet Rıfat'ın İstanbul'daki edebî tartışmaları yakından takip etmesini ve bu tartışmalara müdahil olmasını sağlamıştır. Meselelere uzaktan bakmak yerine safını her fırsatta beyan eden sanatçı, Edebiyat-ı Cedide yazarlarını her ortamda savunmuştur. Mehmet Rıfat yenilikçi kimliğiyle, Bursa ile İstanbul arasında edebî bir köprü kurmasıyla Anadolu insanını İstanbul'daki gelişmelerden haberdar etmesiyle önemli bir yazar olarak anılacaktır. İstanbul'daki edebî gelişmeleri *Fevâ'id* vesilesiyle Anadolu'ya taşıyan mücadeleci yazar, “Dekadanlar” tartışmasına kayıtsız kalmayarak o günlerin edebî tartışmalarına renk de katmıştır.

KAYNAKÇA

Ahmet Mithat Efendi (1313), “Dekadanlar Makale-i Mahsusasına Cevap”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr.5743,14 Nisan 1313, İstanbul.

AKTAŞ, Şerif (1996), *Yenileşme Dönemi Türk Şiiri ve Antolojisi*, Akçay Yayınları, Ankara.

AKYÜZ, Kenan (1995), *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul.

AYDOĞAN, Bedri (2001), “Servet-i Fünun Döneminde Edebiyat Üzerinde Oluşan Polemikler”, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 7, Sayı 7, ss. 97-106.

DURUKOĞLU, Salim (1999), *Süleyman Nesip (Süleyman Paşazade Sami Bey) Hayatı-Edebî Kişiliği-Şiirleri*, Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.

ENGİNÜN, İnci (2009), *Yeni Türk Edebiyatı Tanzimat’tan Cumhuriyet’e (1839-1923)*, Dergâh Yayınları, İstanbul.

Fevâ'id, 4. Sene Nüshaları (1312-1313), Matbaa-i Emrî, Bursa.

GÖKÇEK, Fazıl (2009), *Bir Tartışmanın Hikâyesi Dekadanlar*, Dergâh Yayınları, İstanbul.

KARAALİOĞLU, Seyit K. (1982), *Resimli Motifli Türk Edebiyatı Tarihi-2*, İnkılâp ve Aka Kitabevleri, İstanbul.

Mehmet Rıfat Efendi (1313), “Biz Dekadanlar”, *Fevaid*, 4. sene, 12-13-14. Nüshalar.

Süleyman Nesip (1313), “Dekadanlar”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr.5740-5742, 11 Nisan 1313-13 Nisan 1313.